

ДО ПИТАННЯ ПРО НАУКОВУ ТВОРЧИСТЬ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

В.Д. Косенко

*голова Наукового товариства студентів та аспірантів факультету соціології
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

Стаття присвячена визначенню ролі студентської творчості у сучасній українській вищій школі. В статті наведено основні етапи ґенези інституту освіти. Досліджується науково-дослідницька робота студентів та надаються рекомендації щодо її розвитку.

Ключові слова: освіта, наукова творчість, студентська науково-дослідницька робота.

Характерною рисою сучасного суспільства є безпрецедентний попит на освіту, зумовлений дедалі зростаючим усвідомленням її вирішального значення для подальшого соціально-культурного та економічного розвитку такого майбутнього, у якому знання відіграватимуть вирішальну роль [1].

Зміст освіти не може бути зведений до знань з навчальних курсів, а технологія освіти – до навчання знанням та пасивному освоєнню їх. Себто – до простої дидактики. До впливу замість суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Здобуваючи освіту, людина повинна освоювати не знання, а, власне: мислення, методи мислення, принципи та алгоритми діяльності тощо.

Рівень освіти нації визначає її науковий потенціал, який, в свою чергу, при умові його актуалізації, є рушієм прогресу. Тому не можна розглядати науку без освіти, яка є тим базисом, в якому зароджується, формується і в більшості випадків функціонує дійсна наукова творчість [6].

Освіта прямо визначає якість життя і прогрес у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Розглянемо основні етапи розвитку освіти як соціального інституту. Античній епосі була притаманна парадигма цивільного виховання вільного члена суспільства, що здійснювалась під безпосереднім контролем держави. В епоху Середньовіччя панувала парадигма християнського виховання і схоластичний тип навчання, освіта орієнтувалась на строге відтворення традицій та теологічних приписів. Безпосередньо науковими дослідженнями університети ще не займалися, лекції читалися лекторами (читцями) в основному по конспектах, що не змінювались роками і десятиліттями. Книгодрукарство ознаменувало появу нових видів освітньої діяльності, освіту характеризував розвиток наукового мислення, вже не орієнтованого виключно на теологічні проблеми, посилились зв'язки університетів зі світською владою.

Стали з'являтися і спеціалізовані навчальні заклади неуніверситетського типу.

Університет перестає бути загальноєвропейським феноменом та перетворюється на явище життя окремої держави, забезпечуючи її потреби в інтелектуальній еліті. Логічним завершенням цього періоду стала поява на початку XIX ст. класичного гумбольдтовського університету, особливостями якого стали: орієнтація на інтелектуальну еліту; культ наукового раціоналізму, а не релігійного авторитету; дослідження у сфері природничих наук як головне завдання ВНЗ і освіта як органічно пов'язаний з дослідженнями процес; монодисциплінарний характер наукових досліджень. На відміну від середньовічних університетів, орієнтованих на застосування наявних знань, університети нового часу свою активність направили на пошук нових.

В індустріальному суспільстві склалася класична парадигма освіти, що виражається в домінуванні функції корисності знань та забезпечує підготовку фахівців для обслуговування виробництва. Перетворення нових, заснованих на якісних наукових знаннях, технологій на товар, причому – товар високоцінний, – в черговий раз змінює роль університетів в житті суспільства, фактично повертаючи її до початкового пункту – до вміння застосовувати наявні знання. Наведено вислів А. Тоффлера з його книги «Шок майбутнього»: «Суспільство, у якому індивід змінює роботу, місце проживання, соціальні зв'язки, надає величезне значення ефективності освіти. Школа завтрашнього дня повинна давати не тільки інформацію, але і способи роботи з нею. Студенти повинні вчитися відкидати старі ідеї, знати, коли і як їх замінити. Вони повинні вчитися навчатися, відучуватися і перенавчатися. Безграмотною людиною завтрашнього дня буде не

той, хто не уміє читати, а той, хто не навчився вчитися».

Фундаментальність вищої школи – це поєднання наукових знань і процесу освіти. Це, з одного боку, дає можливість бути мобільним і відкритим до інновацій, а з іншого – бути здатним навчатись та поглиблювати знання впродовж усього життя, гідно виступати повноправним учасником світового освітнього процесу. Виникає суттєва проблема, пов'язана зі збереженням вітчизняних культурних та освітніх надбань і традицій, що не піддаються цілковитій технологізації та стандартизації. Йдеться насамперед про роль особистості у навчально-виховному процесі та суспільстві в цілому [3]. В європейському освітньому просторі, окресленому Болонським процесом, така роль чітко не визначена. Це може означати, що, прямуючи до нього, ми будемо змушені приймати стандарти, які суттєво обмежують (а, можливо, зводять нанівець) роль викладача та студента як особистості. За євростандартами випускник вищої школи формується навчальним процесом як технологічною системою, згідно з вітчизняними традиціями – за допомогою особистості спеціаліста-професіонала (викладача) [2].

Основним завданням нашої системи освіти завжди був всебічний розвиток людини. Одним з основотворчих принципів української вищої школи завжди виступала роль особистості (і тісного зв'язку двох особистостей – викладача та студента) у навчальному процесі.

Як свідчить практика вітчизняних та зарубіжних вищих навчальних закладів, забезпечити якість освіти, яка відповідала б вимогам сьогодення, можливо тільки за умови органічного поєднання навчальної та наукової діяльності як викладачів, так і студентів. Аналіз сучасного стану організації наукової роботи студентів в Україні свідчить, що чіткої системи забезпечення всебічної творчої підготовки майбутніх фахівців у більшості вищих навчальних закладів немає, а це, в свою чергу, логічно призвело до суттєвого зниження ефективності цієї роботи, а то і до певного її занепаду.

Досвід кращих українських ВНЗ дозволяє окреслити деякі основні принципи, на яких має бути побудована ефективна науково-дослідницька робота студентів. Серед них варто виділити наступні:

- залучення студентів до науково-дослідницької роботи має бути безперервним, починаючи з першого і закінчуючи останнім курсом навчання;

- система науково-дослідницької роботи має включати як творчу підготовку всіх студентів, що здійснюється відповідно до навчального плану у процесі навчання, так і творчий пошук, що ведеться у позанавчальний час, найбільш здібними та краще підготовленими студентами;

- тематика наукових досліджень студентів повинна бути тісно пов'язана з науковою тематикою кафедр та професорсько-викладацького складу ВНЗ;

- ефективна організація науково-дослідницької роботи студентів має передбачити систему стимулювання студентів та викладачів (причому, не тільки і не стільки економічного стимулювання), які беруть активну участь у її проведенні.

Однією з форм організації науково-дослідницької роботи студентів є створення і функціонування студентських наукових товариств у вищих навчальних закладах та їх структурних підрозділах. Саме такі утворення, на нашу думку, почали відроджувати та розвивати наукову роботу студентів у сучасній Україні. Схема їх створення проста: загально-вузівський орган координації наукової роботи студентів (в Національному технічному університеті України "Київський політехнічний інститут" – це Наукове товариство студентів та аспірантів), осередки на факультетах (зокрема, Наукове товариство студентів та аспірантів Факультету соціології НТУУ "КПІ"), а також ініціативні групи "за інтересами" (наприклад, філософські, математичні, літературні і т.д.).

Постає питання: досягненню яких стратегічних цілей вітчизняної освіти і науки можуть сприяти студентські наукові товариства? Адже, у більшості вищих навчальних закладів і так функціонують студентська рада (покликана допомагати студентам з користою проводити дозвілля), профспілковий комітет студентів (формально допомагаючи студентам захищати свої права і відстоювати власні інтереси). Яке ж місце в системі вітчизняної освіти, та в системі органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів зокрема, відводиться студентським науковим товариствам?

В першу чергу, студентські наукові товариства мають сприяти всебічному розвитку студента як особистості, формуванню та розкриттю, – актуалізації, – його потенціалу, практичній реалізації його наукових пошуків та наукової творчості. Перед студентськими науковими товариствами стоїть завдання створення і забезпечення оптимальних умов для того, щоб студентство накопичувало, розвивало і ефективно використовувало наукові знання. Перед молоддю повинні ставитися реальні цілі і задачі зі створення та реалізації дійсно необхідних суспільству проектів з подальшим державним фінансуванням. Адже впровадження інновацій без інвестицій, в принципі, неможливе. Студентські наукові товариства повинні сприяти розвитку інтелекту, формуванню

широти мислення, творчої діяльності та особистісної мотивації до знань. Студентам (і особливо студентам початкових курсів), які відчуватимуть підтримку з боку студентських наукових товариств, буде набагато простіше орієнтуватися в інформаційних потоках, постійно оновлювати свої базисні наукові знання, навчитися працювати в команді та практично реалізовувати свої навички.

Освіта має перетворитися на безперервний процес удосконалення і розвитку творчого потенціалу особистості, який має вийти на перший план. Студентські наукові товариства мають стати одним з факторів, за допомогою яких можна досягти цього. Серед основних завдань, покладених на студентські наукові товариства, можна виділити такі:

- удосконалення форм співпраці студентів у сфері освіти та науки;

- забезпечення студентства інформаційними ресурсами, створення і розвиток ефективних механізмів обміну інформацією між студентами на рівні факультетів та навчальних закладів, а з розвитком міжвузівської співпраці між студентськими науковими товариствами – створення всеукраїнських баз даних та електронних бібліотек;

- активізація творчої діяльності студентства, створення тематичних гуртків, залучення студентів до розробки та впровадження різних наукових проектів (в т.ч., організація конференцій, круглих столів, семінарів тощо) ;

- сприяння психологічній та професійній адаптації студентів – першокурсників, залучення їх до співпраці зі старшокурсниками, створення тематичних груп;

- забезпечення позитивної мотивації студентства – сприяння переходу від “навчимо” до “навчусь”;

- проведення постійного моніторингу знань та аналізу потреб студентства з метою надання актуальної інформації адміністраціям факультетів (навчальних закладів), яка дозволить ефективно проводити навчально–методичну роботу.

Для забезпечення свого нормального функціонування і розвитку, студентські наукові товариства мають стати органічною і невід’ємною складовою принаймні двох організацій. По-перше, студентські наукові товариства мають стати невід’ємною складовою системи органів студентського самоврядування: студентське наукове товариство – студентська рада – проф-

ком студентів. По-друге, забезпечити стійкий зв’язок типу: студентське наукове товариство – адміністрація факультету (вищого навчального закладу) – професорсько-викладацький склад вищого навчального закладу. Саме існування і безперервна робота цих двох систем має стати запорукою того, що у вищих навчальних закладах буде зберігатися творча атмосфера і розвиватися інтелектуально-пізнавальна діяльність студентства.

Ю.М. Лотман охарактеризував створення в сучасному університеті нового типу відносин між викладачами і студентами наступним чином: «Університетська освіта, як і будь-яка вища освіта, означає інший рівень в порівнянні з середньою школою. І одна з особливостей цього рівня заключається в тому, що тут немає верху і низу – вчителів і учнів, тут всі колеги, які працюють разом. Адже робота вищого навчального закладу полягає у співпраці, коли одні хочуть вчитися, а інші їм допомагають у цьому. Примус, обов’язковий «насилницький» контроль залишилися на нижчому щаблі освіти» [5].

Дуже складно організувати освітній процес, спрямований на формування «творця», якщо виходити з розуміння творчості як акту творення об’єктивно нового, як переводу ірраціонального в раціональне. В рамках такого підходу неминуче визнання того, що не існує алгоритму такої освіти: «творчості навчити не можна». На нашу думку, вдалою є думка про те, що в сучасному суспільстві «...зразком, взірцем, еталоном будь-якої освіти стає не вузькопрофільне, вузькоспеціалізоване навчання, що є ідеалом в деяких нині суцільних освітніх системах, і має немало прихильників включно і в нашій, а так зване «політехнічне» навчання – всебічне, найширше, дійсно творче, що враховує єдність інтелектуального, фізичного, технічного, гуманітарного тощо складників» [4].

«Жодній людині, що займає необхідне місце в виробничо-технологічній ієрархії, неможливо відмовити в творчості, і значить, жодного неможливо позбавити найвищого, можливого в даний період: освіти, навчання» - писав В.О. Босенко. Збереження та розвиток системи освіти, яка орієнтується на формування всебічно розвиненої, творчої, цілісної особистості має бути пріоритетним завданням нашого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Філософія розвитку освіти в пост–Болонському просторі // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 1-5.

2. *Добрянський І.* Сучасні тенденції розвитку вищої школи: соціокультурний, регіональний та особистісний аспекти // Вища школа. – 2004. – № 1. – С. 22–28.
3. *Евдокимов М.* Образование как культуротворчество: мифы и реальность // Высшее образование в России». – 2005. – № 5. – С.147–148.
4. *Кучма А.М.* Творчість, політехнізм, освіта // IX Міжнародна науково–практична конференція «Творчість та освіта в інтелектуальних пошуках та практиках сучасності» (17–18 травня 2007 року): Тези доповідей. – К., 2007 – С. 130–131.
5. *Лотман Ю.М.* Воспитание души. – СПб.: Питер, 2003. – С.165.
6. *Пашов Р.І.* Бюрократизація науки і освіти / VIII Міжнародна науково–практична конференція «Творчість та освіта у вимірах XXI століття» (12–13 травня 2005 року): Тези доповідей. – К., 2005 – С. 191–192.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2007 р.